

MANIFEST

VERANTWOORDING AFLEGGEN, HOE DOE JE DAT ALS BURGERINITIATIEF?

Versie: november 2017

Aanleiding

Burgerinitiatieven ontwikkelen nieuwe praktijken op het terrein van zorg, wonen, groen, vervoer, etc. en creëren daarbij nieuwe gedeelde ruimtes. In die ruimtes hebben ze te maken met verschillende relaties. Een van die relaties is dat burgerinitiatieven verantwoording moeten of willen afleggen. Over publieke verantwoording is veel discussie: veel evaluatietechnieken zijn sterk financieel-administratief en niet alledaags; meetinstrumenten kunnen zo meer wantrouwen dan vertrouwen creëren.

Burgerinitiatieven ervaren publieke verantwoording vaak als een lastige opgave. Enkele voorbeelden:

- Een burgerinitiatief organiseerde in samenwerking met de gemeenten een pilot “Hulp bij het huishouden”. De rekenkamer van de gemeente deed vervolgens onderzoek naar de pilot. Daaruit bleek dat verantwoording over “kosten” tussen burgers onderling zowel als tussen burgers en gemeente lastig was., Citaat uit een van de interviews: “Met betrekking tot de kosten en eigen bijdrage is er nog veel gedoe..... veel gesprekken gaan over de kosten en dat cliënt niet zelf inzicht heeft hierin”;
- Een wethouder stelt dat een burgerinitiatief minstens 250 mensen aan een zorgplaats moet helpen, de gezondheidsinspectie die bij een dorps-dag-voorziening op de stoep staat om te kijken hoe protocollen werken, een gemeenteraad die bepaalt welke diensten wel en niet door burgers ‘gechallenged’ moeten worden.
- Bestuurslid: “de gemeente begrijpt maar niet dat wij vrijwilligers zijn, die niet alle energie in formulieren willen stoppen.”

Op 16 juni 2016 organiseerde Synthese een inspiratiebijeenkomst onder de titel “Is publieke verantwoording nodig, waarom en hoe?” Als vervolg daarop is dit manifest opgesteld, waarmee wij de het gebruik en het gesprek over publieke verantwoording verder willen brengen.

Onderlinge verantwoording en publieke verantwoording

In ‘de leefwereld’ delen burgerinitiatieven hun initiatief met burgers die wel en niet betrokken zijn. *Onderlinge verantwoording* van een burgerinitiatief kan bijdragen aan de inbedding ervan in een gemeenschap en voorkomt dat een burgerinitiatief wordt losgezongen van een gemeenschap en een erg particulier karakter krijgt.

Burgerinitiatieven hebben echter ook te maken met ‘het systeem’, zoals lokale of provinciale overheden (bijvoorbeeld rond subsidies en vergunningen) en met inspecties (over kwaliteit, veiligheid). In deze relaties is *publieke verantwoording* vaak al geïnstitutionaliseerd en sterk gebureaucratiseerd. Het karakter van deze publieke verantwoording kan echter een groot stempel drukken op een burgerinitiatief, kan het maken en breken.

Vragen van onderlinge en publieke verantwoording waar burgerinitiatieven in de alledaagse praktijk op stuiten zijn, bijvoorbeeld:

- Welke waarden vertegenwoordigt een burgerinitiatief?
- Welke notie van kwaliteit van werk staat centraal?
- Hoe wordt er met financiële middelen omgesprongen?
- Hoe verhouden gedeelde waarden of gedeelde doelen zich tot diversiteit?

Hoewel dit praktische vragen zijn raken ze aan grote thema's zoals democratie, draagvlak, en gemeenschapsvorming. Leren over onderlinge en publieke verantwoording is dan ook belangrijk voor de kwaliteit van zowel ‘de leefwereld’ als van ‘het systeem’ en voor de scharnieren daartussen.

Doel

Dit manifest is bedoeld als hulp. Het beoogt reflectie te stimuleren op verantwoording en om burgers, burgerinitiatieven en systeemactoren praktisch te helpen nieuwe ruimtes en relaties vorm te geven.

Dit manifest bestaat uit een tweeluik. Het ene luik gaat over *onderlinge verantwoording*: het stelt vragen bij verantwoording in relaties tussen burgers onderling. Het andere gaat over *publieke verantwoording* en heeft betrekking op relaties tussen burgerinitiatieven en systeemactoren.

Leren over verantwoorden

Dit manifest maakt deel uit van een beweging. Na de publicatie ervan wordt systemisch feedback verzameld, zodat op basis daarvan dit manifest kan worden bijgesteld en versie 2 kan verschijnen. Op deze manier kunnen vragen over verantwoorden integraal deel uitmaken van de beweging van participatie en burgerinitiatieven. Ook u bent uitgenodigd om bij te dragen aan de verbetering van dit manifest. U kunt uw opmerkingen opsturen naar info@synthese.nl.

Wim Gort (directeur-bestuurder Synthese), Maria van Lieshout (teamleider Synthese), Klasien Horstman (professor Philosophy of Public Health UM), Geert Schmitz (strateeg gemeente Peel en Maas), Ben van Essen (Voorzitter VKKL)

CONCEPT

LUIK ONDERLINGE VERANTWOORDING – vragen voor burgerinitiatieven

1. Is verantwoording van een burgerinitiatief ten opzichte van andere burgers nodig? Aan welke andere burgers wil je verantwoording afleggen? Hoe bepaal je dat? Waarom leg je verantwoording af (omdat zij geraakt worden?), waartoe (om wat te bewerkstelligen?) en waarover (ideaal, doel, uitvoering, geld, in/uitsluiten, etc.)?
2. Welke vormen zijn er zo al voor een burgerinitiatief om zichzelf in relaties met de bredere gemeenschap te verantwoorden? Hoe moet dat (juridische eisen van vereniging, stichting, coöperatie, etc.)? Hoe kan dat en hoe frequent (het jaarverslag, bijeenkomen, ervaringen/informatie delen via diverse media, unieke creatieve experimenten)?
3. Hoe wordt recht gedaan aan diversiteit in een burgerinitiatief en in de relatie met de bredere gemeenschap? Wordt diversiteit erkend (hoog en laag opgeleid, gevestigden en buitenstaanders, politiek rechts en links, idealistisch en pragmatisch)? Hoe wordt diversiteit vruchtbaar gemaakt? Indien diversiteit leidt tot fricties, welke repertoires zijn er dan om daarmee om te gaan (ontspannen, bespreken, etiquette, eten)?
4. Hoe wordt het karakter van de leefwereld behouden in onderlinge verantwoording (niet formaliseren, juridiseren, verambtelijken, professionaliseren, etc., belang van laagdrempeligheid, sfeer)?
5. Hoe worden normen voor succes bepaald? Hoe kunnen ze schuiven? Hoe wordt omgegaan met ervaringen van 'tegenvallers', met teleurstellingen, met conflicten. Hoe verhouden idealen en pragmatiek zich tot elkaar? Hoe kunnen realisme en complexiteit zichtbaar gemaakt worden? Hoe is de balans tussen proces en resultaat?
6. Mag een initiatief ook stoppen? Zich verbinden met of opgaan in andere initiatieven? Of splitsen? Hoe ziet de balans tussen duurzaamheid en korte termijn doelen eruit?
7. Hoe wordt voorkomen dat een burgerinitiatief immobiel wordt? Dat er vastgeroeste en onwrikbare patronen, vocabulaires, posities ontstaan? Hoeveel ruimte is er voor nieuwe mensen om betrokken te raken en voor nieuwe ideeën, werkwijzen?
8. Hoe wordt er geleerd in een burgerinitiatief, waarover, en hoe worden lessen gedeeld en/of vastgelegd met de bredere gemeenschap en niet-betrokken burgers?
9. Hoe wordt er omgegaan met relaties met de systeemwereld? Hoe is de balans tussen onderlinge relaties en relaties met de systeemactoren? Moet je je zoveel mogelijk aanpassen aan de systeemwereld, of moet je proberen om die juist te veranderen om meer een leefwereldperspectief te ontwikkelen?
10. Binnen het samenspel tussen burgerinitiatieven en systeemwereld worden twee talen gesproken: burgertaal en overheidstaal. Hoe voorkomen we dat we langs elkaar heen praten?

LUIK PUBLIEKE VERANTWOORDING – Vragen voor bestuurders

1. Waarom is publieke verantwoording nodig?. Bespreking van deze vraag geeft publieke instellingen inzicht in de organisatie van vertrouwen/wantrouwen en de (on)redelijkheid ervan.
2. Doen standaard verantwoordingstechnieken (standaard formulier, jaarverslag, financieel verslag) wel recht aan een burgerinitiatief? In dialoog met een en burgerinitiatief kan gevraagd worden: 'hoe wilt u publiek duidelijk maken wat de waarde van uw werk is?' (site visits, websites, schriftelijke producten, aantallen, foto's, blogs, dagboeken, kunstwerken, film, etc.). Hoe ziet de balans tussen verschillende methodieken en talen er uit?
3. Waarom en wanneer standaardiseert u verantwoordingsformats? Mogen verschillende burgerinitiatieven zich ook op verschillende manieren verantwoorden? Niet 'one size fits all', maar leren van variatie en verschillen.
4. Gaat de verantwoordingsvraag alleen over 'succes' of geeft u ruimte aan burgerinitiatieven om inzicht te geven in de realiteit van complexe processen, in successen en tegenslagen, in onzekerheden, veranderingen en dynamiek? Geeft u ruimte in verantwoording om te laten zien dat doelen en werkwijzen van een burgerinitiatief kunnen schuiven?
5. Wat moet er eigenlijk verantwoord worden? Wees creatief in bepaling van normen voor 'succes' of voor 'wat werkt'. Er is enerzijds soms meer succes dan mensen denken, maar dat is moeilijk zichtbaar te maken of te verwoorden. Welke taal gebruikt u voor 'goed werk'? Hoe voorkomt u dat initiatieven anderzijds niet vanwege de PR, status subsidiegever meer 'succes' tonen dan daadwerkelijk beleefd wordt?
6. Welke frequentie(s) hanteert u in de verantwoording van burgerinitiatieven? Hoe zinnig zijn die? Welke balans tussen duurzaamheid en experiment zoekt u? Tussen leren van continuïteit (steeds dezelfde informatie aanleveren over de jaren heen) en leren van incidentele ervaringen (specifieke eenmalige vorm van verslaglegging).
7. Het is belangrijk dat burgerinitiatieven niet meer tijd en energie kwijt zijn met verantwoorden dan met de kernactiviteiten. Hoe voorkomt u dat u overvraagt? Wat is een redelijke (niet te korte) termijn en omvang voor verantwoording en kunnen deze verschillen voor verschillende burgerinitiatieven?
8. Vaak worden statische indicatoren gebruikt in verantwoording. Het is belangrijk dat verantwoordingstijlen ook ruimte bieden om recht te doen aan voortschrijdend inzicht over alles. Hoe kan de ontwikkeling van meer open en dynamische indicatoren in samenspraak met burgerinitiatieven vruchtbaar zijn?
9. Het is belangrijk om democratisering van burgerinitiatieven te bevorderen. Hoe kunt u eraan bijdragen dat verantwoordingstijlen ruimte bieden aan verschillende perspectieven en ervaringen van activiteiten en eventueel aan meningsverschillen in een initiatief?
10. Het is voor de relatie tussen burgerinitiatieven en bestuurders vruchtbaar dat bestuurders, ambtenaren, burgerinitiatieven op gezette tijden samen bespreken hoe het gaat met de publieke verantwoording van burgerinitiatieven. Wanneer is het leuk, zinvol, leerzaam, frustrerend? Spreken we daarbij voldoende elkaars taal?